
Саша Радојчић

ПЕСНИК ВЕРЕ И НАДЕ

МЕТ

W

Читајући поезију Љубомира Симовића, увек се осећамо ближим сопственим коренима, изворима и пореклу нашег певања, нашег језика и коначно нас самих. То је зато што поезија није говор међу говорима, сводив на друге и равноправан са другима. Поезија је један, можда и најчистији вид језика, а језик је начин историјског постојања оних који тим језиком говоре. У најмању руку од раздобља романтизма, ова суштинска веза поезије, језика и постојања, одређује не само многа песничка дела, већ и могућности њиховог разумевања. Када се та веза заборави, нађемо се пред поезијом која на чудан начин заборавља и језик, историју и коначно саму себе. Тај самозаборав је страشان усуд песништва, и против њега увек има смисла борити се. Најважнији допринос генерације песника која је у српску књижевност ушла педесетих година нашега века – а то је генерација којој припада и Љубомир Симовић – управо представља плодносно решење проблема језика и историје, проблема традиције. У најкраћем, значај тог доприноса је у избору и афирмацији традиције, која сада постаје најприроднији основ сопственој модерности. Спој модерног осећања света, симболичких елемената савременог света, са традиционалним садржајима и симболима у најразличитијим ликовима и пуној ширини националне традиције, одлучујућа је карактеристика поезије Љубомира Симовића.

* Овај текст је прерађена верзија излагања са промоције књиге Љубомира Симовића *Учење у мраку*, одржане 1. фебруара 1996. у Матици српској у Новом Саду.

Али на самом почетку би било неопходно да се прецизније одреди дејство песничког језика код Симовића, јер ће нам то одређење добро доћи за формирање опште оцене о његовом песничтву. Симовић не одустаје од традиционалне функције језика: у Симовићевој песми језик именује. Он не смишља нова имена, већ употребљава она која већ постоје у неисцрпној ризници српског језика. То, по свему судећи, подразумева да песник има огромно поверење у реч и у ствар, у језик и у свет који се тим језиком исказује, као нешто старије од себе, као нешто чијем исказивању и сам треба да служи. Скептички аргумент о понору који се више не може премостити и који онемогућује да језик приања уз свет, за Симовића уопште није релевантан. Он га и не узима у разматрање. Своју специфичну тежину, језик Симовићеве песме потврђује пре свега у референцијалној функцији. Изненађујуће наивно за заговорнике неких савремених теорија; али управо та »наивност« омогућује читаоцу да се усредреди на ШТА Симовићеве песме – а тада му се отварају широке могућности разумевања и тумачења уписане симболике и оживљених ликова и облика српске, не само песничке, традиције. Ето томе доприноси транспарентност песничког језика код Љубомира Симовића! А сама одлука за њу, разуме се, можда је мотивисана и особеном врстом литерарног карактера овог песника.

У веома широком дијапазону обухвата Симовић чиниоце своје традиције: почев од образаца паганског митског мишљења, преко хришћанске симболике, до својеврсног дијалога са српским песничтвом све до модерног доба. Али у свој тој ширини, Симовићева поезија је задржала постојаност. Њу видимо, са једне стране, у сталности одређених носећих мотива и симбола, а са друге, у појединим елементима песничког поступка. О поступку ли је реч, сем већ истакнуте транспарентности језика, читалац ће иза разноврсности начина уобличења, различитих формалних образаца којима се Симовић приклањао, запазити и неке јединствене и за песника карактеристичне чиниоце. Један од њих је препознатљив начин грађења поенте у песми, о чему је својевремено говорио и Миодраг Павловић. Каткад парадоксална, чешће осветљујућа, ова поента заокружује песму, али и отвара нови видик, нови простор разумевања стихова који јој претходе. Ево неколико примера.

У песми *Поилава* из збирке *Уочи шрећних џејшлова* из 1972, најпре је један вид лирске дескрипције употребљен како би се осликала поплава. Хиперболичне димензије ових слика као да сугеришу апокалиптичко значење. Ово значење догађања светог појачава се сликом породице и њеног детета у које се полагају наде заједнице угрожене поплавом: »ево ко ће земљу раздвојити од воде«. Месијанска очекивања од Дете-та-Спаситеља вероватно су пореклом из круга симболике Светога писма, премда је могуће да стоје и у вези са још старијим, паганским представама о спасењу у новом почетку; свеједно какво је порекло тих представа, битно је да нас оне припремају за коначни обрат у песми.

*У колевци се буди дете.
Гледа нас рибљим очима.*

Сад је потребна велика опрезност уколико не желимо да промаши-мо смисао поенте, а тиме и песме у целини. Да ли да предност приликом тумачења дамо својој интуици која овде види слику крајњег ужаса – изневерена надања и рођење демона уместо Спаситеља? Или да, како је такође предлагано, ово место прочитамо у једном кључу који је савременом човеку стран, али га краси доследност, те да »рибље очи« схватимо као неме очи предака, очи којима гледамо у дубине свога порекла, из којег једино, како нам сугерише ово тумачење, може да дође спасење. Ово радикално традиционалистичко тумачење има ту предност што је у складу са општим назорима Љубомира Симовића, јасно изреченим и у толиким другим његовим песмама.

Сродан пример налазимо и рецимо у песми *Свадбе са вилама* из Симовићеве књиге *Горњи град* из 1990. Ту је поента изграђена извртањем првобитно установљене идиличне слике венчавања са вилинским невестама. Технички, поента се сада протеже преко читаве последње строфе – од укушно пет колико их песма има. Она је припремљена још једном краћом строфом која јој непосредно претходи и у којој се преокрет наговештава, али се још увек не види до краја. Уосталом, ево целе те песме.

*С муњама и златним јабукама,
са сватовима што певају и џуцају,
с Месецом и Сунцем, браћом и девером
– одакле би, што из облака? –
долећу нам вилинске невесте!*

*Белим и златним грожђем овенчану,
свако своју својој кући води,
шод шаване прејуне ластавица.*

*Као када из ноћних севања
изјерева златно над Овчаром сунце,
као када што сунце зајали
сунцокреће, ветце њламенова,
шако свешли јунак младожења,
која, русих расјлећених коса,
и из косе расутих бисера,
љуби бела из облака вила!*

*Ситиже јесен, са мрачним књицама.
Свирка ситала, сватови одјахали,
са шавана ласте одлестеле.*

*Под шаваном прејуним мишева,
црна сенка у њејелу седи,
просејава у мраку њејео,
од њејела меси ми њојачу.
Закључана бравом дубровачком,
у саидуку држим њена крила.*

Образац народне песме и њеног десетерца само повремено нарушаваног нешто дужим стихом, у овој песми доприниси казивању једног новог мита: опет, у питању је извртање наде, само овога пута

без и наговештаја било каквог искупљења. Ако бисмо следили сугестију из претходно осмотреног примера, можда бисмо могли да претпоставимо да је то зато што уместо предачких очију у песми *Свадбе са вилама* налазимо једно одређење урбаности – »браве дубровачке«?! Или пак да песму протумачимо сасвим са овога света, као какву алегорију о брачним недаћама...

Ако је пак реч о Симовићевим мотивима, већ је поменуто један од најчешћих и најкрупнијих међу њима: мотив апокалипсе, обрађиван у различитим склоповима, оним са профетском реторичком снагом, у митотворним сликама, па чак и у песмама недвосмислено окренутим свакодневљу, када се песников глас сав обоји иронијом. Такав је случај са неким новјим текстовима, као што су *Квантишка њијаца* и *Нулиа њесма* – уз примедбу да је и раније Симовић посезао за сличним темама. Важно је запазити да чак и у тим песмама које репортерски ревносно реагују на дневне догађаје, песник утврђује меру лирске универзалности коју увек тражимо од добре поезије. Посебно у *Нулиој њесми*, Симовићев говор о великом злу, пометњи нула на динарским новчаницама, поприма значење казивања о вечним питањима, а нуле на новчаницама се претварају у страшне, свепрождируће нуле, у метафизички зјап, у ништавило. Ту песник ставља у погон и своје осетљиво чуло за фантастику, а у парадоксе друштвене реалности улази то што Симовићева хипербола делује сасвим као опис стварног хиперинфлаторног кварења новца.

Али оно по чему је Симовићева поезија у првом реду значајна и важна, јесте отварање једне велике, једне важне теме: братоубиства. Код Симовића већ релативно рано проналазимо стих за који би могло да се каже да обликује главну слику ове теме – у песми *Клејве*, збирка – *Уочи њрећих њејлова*:

Не смео без ножа ни њред брајиа!

Изречена испрва у облику клетве, ова јака слика је у појединим песмама из збирке *Исјочнице* из 1983. била употребљена да се недвосмислено означи проклетство и највећа несрећа у коју може да западне један народ. Као и обично код Симовића, из теме братоубиства проистиче позитиван став, песниково опомена, вапај за угроженом вредношћу, нада у искупљење. Вредности које песник схвата као залог и ослонац овој нади, вредности су честитог, макар и скромног, сеоског живота, одређеног ритуалима једне строге, али зато не мање човечне културе, са традиционалистичким, патријархалним, помало паганским а помало хришћанским погледима:

*круна није
злајна кайа на ѡлави;
круна је со
на ѡеченом кромѡиру.*

Колико песник ужасних и безнадних слика, Симовић је песник жала за исконом, песник вере и наде, онај који се осврће према

јучерашњици да би показао вредности способне да важе и сутра. Поверење у језик и свет, о којима је било речи на почетку овог текста, заправо је поверење у обнову ишчезлих вредности, у смисао који те вредности дају нашем постојању. Велико и разноврсно, на основне вредности управљено, песничко дело Љубомира Симовића представља једно од упоришних тачака савремене српске књижевности.